

DNA-STAMBOMEN LEVEREN ONVERWACHT RESULTAAT OP

Vlamingen bleven niet altijd onder de kerktoren

Onze achternamen werden erfelijk in de tijd dat Pieter Bruegel zijn boeren schilderde. Die 'boerkes' waren veel minder dorps dan altijd gedacht. ©

'Het is een gretig doorvertelde mythe dat er veel scheve schaatsen worden gereden'

Eeuwenlang hebben we nauwelijks ons dorp verlaten. Maar aan het eind van de middeleeuwen was dat heel anders. Dat bewijst ons DNA.

PIETER VAN DOOREN

Als je onze huidige familienamen op een kaart uitzet, dan klonteren ze ongehoorlijk sterk samen. Vele komen slechts in een paar aaneengrenzende dorpen voor. Onze voorouders moeten eeuwenlang heel honkvast zijn geweest. Historici hebben lang aangenomen dat dit al heel lang zo is, maar we dragen pas vanaf de vijftiende eeuw erfelijke achternamen, en kerkregisters vinden we ook pas vanaf dan. Voor de periode voordien kunnen de historici dus niets bewijzen. Maar gelukkig is er de 'moleculaire archeologie', zegt Maarten Larmuseau (KU Leuven). Hij gebruikt DNA-sporen normaal om misdaden op te lossen, maar samen met onderzoekers uit heel Vlaanderen ging hij na hoe goed het mannelijk Y-chromosoom te gebruiken is om verwantschappen op te sporen. Zijn er genoeg varianten van het Y-chromosoom om het verschil te

zien tussen mensen met een verschillende achternaam, of is de variatie ruwer dan dat en is er alleen verschil tussen heel grote groepen? Y-chromosomen worden van vader op zoon doorgegeven. Net als achternamen. Met het verschil dat je het Y-chromosoom altijd van je biologische vader krijgt, maar je achternaam niet noodzakelijk. 'Het is een gretig doorvertelde mythe dat er veel scheve schaatsen worden gereden, maar we hebben voor de laatste vierhonderd jaar eens uitgezocht hoe vaak mensen met een officiële gemeenschappelijke voorouder in hun stamboom, toch een ander Y-chromosoom hebben. Dat is slechts één of twee procent per generatie. Niet de tien procent die je altijd hoort aan de toog, en geregeld ook nog in collegezalen.'

Dorps

Larmuseau en collega's vroegen zich af hoe nauw verwant mensen met een verschillende achter-

naam eigenlijk zijn. Hoe sterk waren de mensen in een dorp, op het moment dat ze hun aparte achternaam kregen, al familie van elkaar? Stamde iedereen af van enkele mensen, die al generaties steeds weer onder elkaar trouwden in hetzelfde dorp, of hooguit een dagreis ver? Gezien de Vlaamse kerktorenmentaliteit dachten de historici het antwoord wel te weten. Aan de kust zou er nog af en toe iemand uit verre streken zijn blijven plakken, maar op de boerenbuiten van *la Flandre profonde*?

Maar ook bijna-zekerheden moet je onderzoeken. Dus zochten de vorsers drie plaatsen die al in de Romeinse tijd bewoond werden (en waar een Gallo-Romeins museum staat met bijbehorende wetenschappers): het West-Vlaamse Oudenburg, het Oost-Vlaamse Velzeke en het Limburgse Tongeren. Die vergeleken ze met een 'jongere' gemeente in hun buurt, respectievelijk Snellegem, Idegem en Alken.

In elke gemeente zochten ze mensen met een achternaam die daar reeds in de late middeleeuwen voorkwam. In de veertiende en vijftiende eeuw dus, toen de achternamen erfelijk werden. Als ook hun papieren stamboom tot dan terugging mochten ze bloed geven voor DNA-analyse. Om de statistiek voldoende hard te maken, wa-

ren vijftig mannen per dorp nodig. 'Heel weinig mensen weigerden, ook al liepen ze het risico op onaangename verrassingen in hun stamboom.'

Onverwacht

Het resultaat was totaal onverwacht. De oervaders van al die achternamen waren zeer zelden met elkaar verwant. Niks geen kerktorenmentaliteit; iedereen kwam van elders. Die diversiteit was ook nog eens het hoogst in Limburg, en het kleinst in West-Vlaanderen. Het 'verre Limburg' had dus de meest open verbinding met de buitenwereld, terwijl er aan de kust net minder migratie was dan elders.

Larmuseau schrok ook, maar hij heeft wel een mogelijke verklaring: 'De pest heeft in die periode alles door elkaar geschud, en mensen aan het migreren gezet. En misschien waren het net de immigranten die als eersten een achternaam kregen. In Nederland duiken vaste familienamen pas in de zeventiende eeuw op, precies in de periode dat er door de godsdienstoorlogen een enorme immigratie van Vlamingen op gang kwam.'

Hoe het zit met de honkvastheid van de Nederlanders en van andere volkeren rondom ons, weten we trouwens niet. Dit Vlaamse onderzoek is uniek in Europa.

Het 'verre Limburg' had de meest open verbinding met de buitenwereld